

IRODALOM—SCHRIFTTUM.

1. Franz Ritt, v. Hauer u. Ferd. Frei, v. Richthofen: Bericht über die geol. Übersichts-Aufnahme d. IV. Sect. d. k. k. geol. Reichsanst., im nordöstlichen Ungarn im Sommer 1858. Jahrb. d. k. k. geol. Reichsanst. B. X. 1859. p. 399.
2. Reichert Róbert dr.: A Szanda-hegy piroxén andezitja. Földt. Közl. LX. K. 1931. p. 76.
3. Mauritz Béla dr.: A Mátra-hegység eruptív kőzetei. Budapest. 1909. M. T. Ak. Math. és Term. Tud. Közl. XXX. K. 3. sz.
4. Vendl Aladár dr.: Über die Pyroxenandesite des Cserhátgebirges. (Ungarn) Miner. u. Petr. Mitteil. Bd. 42. H. 5/6. p. 491.
5. H. Rosenbusch und dr. O. Mügge: Mikroskopische Physiographie der petrographisch wichtigen Mineralien. I. Bd. 2. H. Stuttgart. 1927.
6. Schafarzik Ferenc: A Cserhát piroxénandezitjai. M. kir. Földt. Int. Évkönyve. IX. K. p. 303.

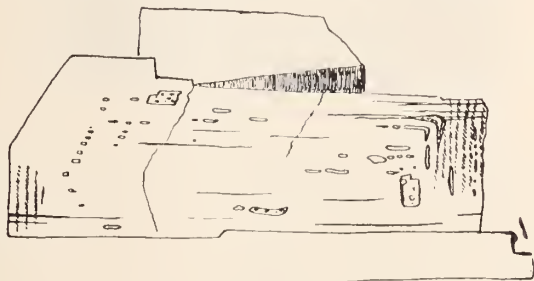
A SZKALKAHEGY KŐZET-FÖLDTANI FELEPÍTÉSE ALSÓMISLYE HATÁRÁBAN. (ABAÚJ M.)

Irta: *Kőrössy László.*

DER PETROGRAPHISCHE-GEOLOGISCHE BAU DES SZKALKABERGES BEI ALSÓMISLYE (KOM. ABAÚJ.)

Von *L. Kőrössy.*

Az Eperjes-Tokaji hegység nyugati oldalának Alsómislye-Szkáros nevű falvak közé eső részével mindeztideig nagyon kevesen foglalkoztak földtani szempontból. Mindössze Heinrich Wolf végzett itt földtani megfigyeléseket. (Das Eperjes-Tokajer Gebirge zwischen Skáros und Herlein. Verhandlungen d. k. k. g. R. A. 1869. Nr. 11. p. 24—

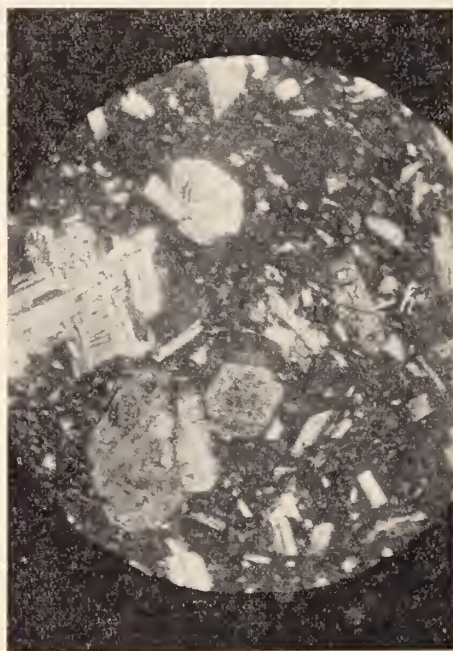


1. ábra.

246.) Rövid leírásában megállapítja, hogy a hegység e részének trahitjai az andezitek közé tartoznak, megjelenési formáik lávák és függőleges falu „dörzsbrecesák“. Valószínűleg szintén Wolf készített erről a vidékről 1:144000 arányú kéziratos térképet is, amin andezit, trahitláva, réteges trahittufa és lész szerepel. Szádeczky-Kardoss Gyula és Sóbányi Gyula említették még meg ezt a területet, de részletesebben nem foglalkozott vele senki.

Alsómislyétől K-re, kb. 1 km.-re meredek szikla emelkedik az Ósva-folyó jobb partján a Szkalka. Az Ósva derékszögű kanyarral öleli körül a Szkalka lábát. Az előbb említett térkép a Szkalkát trahit tufából állónak jelzi. A közel multban kőbányát nyitottak e helyen s a szikla nagyrészét lefejtették, jelenleg nincs üzemben.

A kőbánya feltárásában sárga, vörös, limonitos kőzetet látunk. A repedéseket és az ezek mentén levő mállott, likaesosabb kőzetrészeket vörösbarna, sárga limonitos por, vagy rideg májopálszerű anyag tölti ki. A kőzet ép részeit lefejtették a repedések mentén elváltozott részeket ott hagyták. Ezek a hajdani repedéskitöltések most 10–15 m. magas falakként több részre osztják a kőbányát.



2. ábra. A Szkalka-hegy andezitje. 75×.

A Szkalka ép kőzete világos kéesszürke színű, alul vastagpados, felül vékonyabb lemezes. Feküje nincs feltárva. Fedője fehér elkaolinoszodott porózus, helyenkint elkovásodott kemény riolituffa. Ennek az alsóbb részein fej-, néha egy köbméter nagyságot is elérő legnagyobb részt feketeszínű gömbalakú bombák vannak a tufába ágyazva. Ezeket a feketeszínű kőveket sokszor hófehér 3–4 em. vastag porózus kéreg veszi körül. A tufa elkovásodott részében *Potamides mitralis Eichw.*, *Cardium obsoletum Eichw.*, *Cerithium rubiginosum Eichw.* vázai vannak. Üregük víztiszta opálos anyaggal telt meg. A tufa fölé lész települ, mely Ny.-felé mind vastagabban borítja a felszínt.

A Szkalka ép kőzete világos kéesszürke színű. Makroszkóposan 3–4 mm. fehér földpátokristályok és apró fekete piroxének látszanak benne. Törési felülete érdes. A kőzet finoman likaesos.

Mikroszkóp alatt szembetűnik, hogy a kőzet szövete mikro holokristályos, porfiros, helyenként miarolitos. A porfiros elegyrészek iránytalan szemeseően rendeződnek el az alapanyagban.

A holokristályos alapanyag mikrolitjai túlnyomórészt földpátok, szem nagyságuk 0,015—0,05 mm. A nagyobb beágyazások közül uralkodnak a földpátok. Ezenkívül hipersztén és augit észlelhető, a hiperszténben és kristályai közelében apró magnetit figyelhető meg.

A kőzet ásványösszetétele térfogatszázalékban kifejezve:

alapanyag 46%	szem nagysága kb. .	0,015—0,05 mm.
földpát 41%	„ 0,4—4 mm.
hipersztén 7%	„ 0,2—6 mm.
augit 4%	„ 0,15—0,5 mm.
miarolit 2%		
magnetit	... nyomok.	„	0,015—0,03 mm.

A földpátok legnagyobbbrészt üdék, fehérek. Részben nagyobb beágyazások, részben az alapanyag mikrokristályos elegyrészei alakjában jelennek meg. Általános az albit-ikertörvény (010) szerinti összenövés. A karlsbádi iker (100) szerinti összenövések ritkábbak. A (010) lapon növekedési ismételt (rekurrens) zónás szerkezet figyelhető meg a határoló kristály lapokkal párluzamosan. A zónás földpát belső része a legbázisosabb: $An_{72}Ab_{28}$, bázisos labradorit. A külső zónában $An_{37}Ab_{63}$ vagyis andezin összetételű. Gyakoriak benne az üvegzárványok. Ezek a növekedési és hasadási irányokkal párluzamosan helyezkednek el. Alakjuk tojásdad lekerekített négyszögletes sokszor hosszúkás és derékszögben hajlott. (l. I. ábra.) Nagyságuk 0,01—0,02 mm.

Az alapanyag földpát mikrolitjai savanyúbbak, mint a nagyobb földpátok: $An_{33}Ab_{67}$ tehát andezin összetételűek.

A hipersztén a földpát után a leggyakoribb elegyrész. Kristályai e tengely irányában megnyult karesú oszlopok. A nagyobbak zömökebbek. (100) (010) (110) ($\bar{1}11$) lapok határolják. (010) (011) és (043) szerint ikreket alkot. Utóbbi esetben $e : c = 75,5$ fok. Megfigyelhető (110) és (100) szerint hasadás a e tengelyre közel merőlegesen pedig elvállás. Gyengén pleochroos: a szalmasárga, c kékeszöld. Idegen zárványokat gyakran tartalmaz. Leggyakoribb a gömbölyded üvegzárvány, de az automorf magnetitek sem ritkák.

Az augit legnagyobbbrészt elmosódott körvonalú, kiesi és nem oly gyakori, mint a hipersztén. Ritkán fordul elő élesebb kristályokban ilyenkor (100) (110) (010) kombinációja. A e tengelyre merőleges metszeten jól látszik a hasadás. Ikerösszenövés ritka (101) és (100) szerint. Keresztezett nikolok közt az egységes augit számos különbözőképen orientált szemecskéből összetettnek bizonyul. A kioltása 45 fok. Ritkán üvegzárvány van benne szabálytalan helyzetben.

Előfordul, hogy a hipersztén és augit párluzamosan összenőtt: a hipersztén két oldalán augit van. Az összenövési lap az első véglap. Az augit eszerint fiatalabb a hiperszténnél.

A kőzetben előforduló ére magnetit. Vannak nagyobbak, 0,045 mm és kisebbek, 0,01 mm. A nagyok idiomorfok, a kisebbek kevésbbé. Az alapanyagban és a hiperszténben zárványként fordul elő.

A Szkalka ép kőzete ezek alapján *hiperszténaugitandezit*. Feltűnően hasonló a Mauritz Béla egyetemi tanár úr által a Mátrából leírt hiperszténaugitandezitekhez, nemcsak az ásványos összetételénél fogva, hanem az egyes ásványok apróbb tulajdonságai (ikerképződés, hipersztén és augit párhuzamos összenövés, augit mozaikszerű összetétele) révén is. (Mauritz B. A Mátrahegység eruptív kőzetei 1909.) A kőzet kikristályosodásának folyamatai ezek szerint hasonlóak voltak a mátrai andezitekéhez.

Mivel a kővületek alapján alsószarmata korú riolittufa fedi, valószínű, hogy a Szádeezky-Kardoss Gyula (Sátoraljaújhelytől ÉNY-ra Rudóbányáska és Kovácsvágás közé eső terület geológiai és kőzettani tekintetben. Földt. Közl. 1897. XXVII. köt. p. 273.) Pálfi Mór (Adatok a Tokaji hg. harmadkori erupeioinak viszonyaihoz. Földt. Közl. 1927. LII. köt. p. 67.) és Hoffer András (Geológiai tanulmányok a Tokaji hg.-ből. Debreceni Tisza I. Társ. Honismertető Biz. Kiad. II. k. 1925—26. I. füzet.) szerinti felsőmediterránkori piroxénandezitek csoportjába tartozik.

TÁRSULATI ÜGYEK. — GESELLSCHAFTSANGELEGENHEITEN.

1937. április 7. Szakülés.

1. **Sigmond Elek:** Újabb szikképződési elméletek és szikjavítási tanácsok.
2. **Bulla Béla:** A pleisztocén lösz a magyar medencében.

1937. május 5. Szakülés.

1. **Pávai Vajna Ferenc:** A máramarosi Iza-völgy szerkezeti viszonyairól.
2. **Balyi Károly:** Újabb adatok a galenit elektromosságához.
3. **Simon Béla:** A Budapesti Földrengési Observatórium.

1937. október 13. Szakülés.

1. **Szücs Mária:** Adatok Pilismarót környékének kőzettani ismeretéhez.
2. **Miháltz István:** Keverék-fajsúlyú anyagok iszapolásáról.
3. **Jaskó Sándor:** Pleisztocén éles kavicsok a déli Bakonyból.

1937. november 10. Szakülés.

1. **Mauritz Béla:** A Badaesony bazaltjának kőzettani érdekességei.
2. **Vajk Raul:** Geológiai szerkezetek gravitáció hatása különleges esetekben.

1937. december 1. Szakülés.

1. **v. Lengyel Endre:** Cristobalit Sárospatak környékéről.
2. **Balyi Károly:** Az ingás sklerométerrel kapcsolatos kérdések.
3. **Bartkó Lajos:** Rákosszentmihály és környékének földtani és őslénytani adatai.

